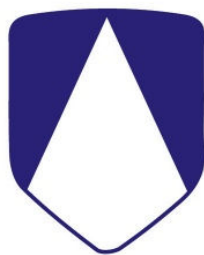

JAARVERSLAG 2018

Dominicaans Studiecentrum voor Theologie
en Samenleving

**Dominicaans
Studiecentrum**

voor Theologie en Samenleving

Dominicaans Studiecentrum
voor Theologie en Samenleving

Jaarverslag 2018

Post- en bezoekadres:

Dominicaans Studiecentrum voor Theologie en Samenleving
Nieuwe Herengracht 18
1018 DP Amsterdam
Tel.: 020-6235721
E-mail: secretariaat@dsts.nl
www.dsts.nl

Het Dominicaans Studiecentrum voor Theologie en Samenleving (DSTS) bestaat sinds 1988. Het is opgericht door de Nederlandse dominicanen en wordt door hen bekostigd. Vanaf de oprichting fungeert het DSTS als een vrijplaats voor theologisch onderzoek, naast de door kerken en overheid gefinancierde theologische instellingen in Nederland. De opdracht van het DSTS bestaat eruit een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van een eigentijdse theologie in de West-Europese context. Actuele maatschappelijke ontwikkelingen vormen het vertrekpunt van de vier jaar durende interdisciplinair opgezette onderzoeksprogramma's. De resultaten hiervan worden in boeken, artikelen, lezingen, interviews, et cetera verspreid en vinden via de traditionele en de nieuwe media hun weg naar een in religie en zingevingsvragen geïnteresseerd publiek.

Meer informatie is te vinden op www.dsts.nl.

Inhoud

Woord vooraf	9
1 Onderzoek op het DSTS	11
1.1 Onderzoek DSTS in 2018	12
1.2 Boek: <i>Fullness of Life and Justice for All: Dominican Perspectives</i>	13
1.3 Verdere activiteiten in het kader van het onderzoek	14
2 De Edward Schillebeeckx-leerstoel voor Theologie en Samenleving	17
2.1 Achtergrond	17
2.2 Nieuwe ontwikkelingen rond de leerstoel in 2018	17
2.3 Onderzoek vanuit de leerstoel	18
2.4 Verdere activiteiten vanuit de leerstoel	18
3 Het DSTS in dominicaans verband	19
3.1 Overleg met Dominicaans Platform Nederland (DPN)	19
3.2 Het DSTS-onderzoek en dominicaans netwerk	19
4 Staf en Bestuur DSTS	21
4.1 Staf en directie	21
4.2 Bestuur	21
4.3 Beleidsvisie	22
5 Vooruitblik	23
Bijlage: Publicaties, lezingen en andere activiteiten van de stafleden	Bijlage - 1

Woord vooraf

Het jaar 2018 was een belangrijk jaar voor het Dominicaans Studiecentrum voor Theologie en Samenleving (DSTS). Het was het eerste jaar dat volledig gewijd was aan het nieuwe onderzoeksprogramma *Theologie van het goede leven voor allen: bijdragen vanuit dominicaans en transreligieus perspectief*. Daarnaast bestond het centrum in maart 2018 dertig jaar.

Intern werd 2018 gekenmerkt door een wisselende personeelsbezetting, die gevolgen had voor de werkzaamheden in het centrum. Tot medio september 2018 leidde Manuela Kalsky als directeur het DSTS en het nieuwe onderzoeksprogramma. Als gevolg van een ongeval kon zij haar taken tot het einde van het jaar niet meer vervullen. Ellen Van Stichel, sinds november 2017 in dienst van het DSTS, was van medio januari tot eind april met zwangerschapsverlof. Op 1 mei 2018 kwam Jan Jorrit Hasselaar tijdelijk in dienst.

Onder deze omstandigheden heeft het DSTS zijn opdracht in het kader van het nieuwe onderzoeksprogramma zo goed mogelijk vormgegeven. In opdracht van het DSTS werkte het Institut M.-Dominique Chenu (IMDC) te Berlijn mee aan een internationale publicatie over dominicaanse spiritualiteit en het goede leven. Het boek verschijnt in 2019 onder de titel *Fullness of Life and Justice for All* in de 'Dominican Series' bij de Australische uitgeverij ATF Press. Daarnaast verdiepten de DSTS-onderzoekers zich in het thema van het eerste jaar van het onderzoeksprogramma: het goede leven voor allen.

Het dertigjarig bestaan van het DSTS was ook een moment om vooruit te kijken. Op initiatief van het bestuur werd gestart met een denkproces over toekomst en beleid van het centrum. Hierover bogen we ons niet alleen intern; we nodigden ook betrokkenen en stakeholders uit de dominicaanse wereld, de wetenschap en katholieke maatschappelijke organisaties uit om hierover met staf en bestuur van gedachten te wisselen. In een dialoogsessie in juni reflecteerden zij met ons op het gewenste en noodzakelijke profiel van het centrum, gezien de huidige maatschappelijke en theologische ontwikkelingen en evoluties binnen de Nederlandse provincie van de Orde der Dominicanen. De uitkomsten van deze dialoogsessie vormen een inspiratiebron voor het verdere proces, dat in 2019 zal worden afgerond met een beleidsvisie voor de komende jaren. Net als de Nederlandse samenleving is het DSTS dus in transitie.

Bestuur en staf van het DSTS

1 Onderzoek op het DSTS

Het handwerk van de theologie bestaat volgens de dominicaan Marie-Dominique Chenu (1895-1990) uit het lezen van de tekenen van de tijd in het licht van het evangelie. Kenmerkend voor onze tijd is de vraag naar 'het goede leven voor allen'. Het DSTS zoekt in het huidige onderzoeksprogramma (2017-2021) naar de ingrediënten voor dit 'goede leven voor allen'. Het gaat daarbij uit van een dominicaans-theologisch, interdisciplinair en interreligieus perspectief. Het onderzoeksprogramma draagt als volledige titel *Theologie van het goede leven voor allen: bijdragen vanuit dominicaans en transreligieus perspectief*.

Wat het goede leven voor allen is, is een vraag die mondiaal speelt, maar ook binnen Europa steeds relevanter wordt. Enerzijds omvat deze vraag de gehele mensheid en de hele samenleving, inclusief de niet-menselijke natuur. Anderzijds spitst deze vraag zich toe op mensen die in onze samenleving in de knel zitten, zoals vluchtelingen, mensen die in armoede leven en mensen die lijden onder mensenrechtenschendingen. Het DSTS-onderzoek kiest hier voor een benadering waarin aan beide aspecten aandacht besteed wordt.

In de lijn van de dominicaan Marie-Dominique Chenu en Edward Schillebeeckx (1914-2009) wil het DSTS de 'tekenen van de tijd' analyseren en doorgronden in wisselwerking met de verhalen uit de christelijke traditie(s). Binnen dit onderzoek wordt 'het goede leven voor allen' geïnterpreteerd als een eigentijdse vertaling van wat binnen de christelijke traditie wordt aangeduid met 'het rijk Gods'. Tegelijkertijd sluit 'het goede leven voor allen' aan op de notie van 'het heil der zielen'. 'Het heil der zielen' is een begrip dat de dominicanen gebruiken, omdat hun verkondiging is gericht op het heil van de mensen, en mogelijk breder dan dat, namelijk op de gehele kosmos, zoals paus Franciscus beargumenteert in zijn encycliek *Laudato Si'*.

Samenwerking

Het DSTS-onderzoeksprogramma wordt uitgevoerd in samenwerking met verschillende partners:

- de dominicaanse activiteitscentra
- de Vrije Universiteit Amsterdam
- het dominicaanse Instituut M.-Dominique Chenu in Berlijn
- de Akademie der Weltreligionen in Hamburg
- de Stichting Nieuw Wij

DSTS-onderzoekers in 2018

De leiding van het onderzoek was in handen van prof. dr. Manuela Kalsky, directeur van het DSTS en houder van de Edward Schillebeeckx-leerstoel voor Theologie en Samenleving aan de Faculteit Religie en Theologie (FRT) van de Vrije Universiteit Amsterdam. Wegens ziekte was zij daartoe slechts van 1 januari tot en met 12 september in staat.

Ellen Van Stichel is sinds november 2017 parttime onderzoeker bij het DSTS, met een inhoudelijke focus op christelijke sociale en politieke ethiek. Van januari t/m april was zij afwezig i.v.m. bevallingsverlof.

Sinds 1 mei 2018 maakt Jan Jorrit Hasselaar als tijdelijke medewerker deel uit van de inhoudelijke staf van DSTS. Zijn expertise ligt op het snijvlak van economie, theologie en eigentijdse vraagstukken als klimaatverandering, diversiteit en polarisatie.

1.1 Onderzoek DSTS in 2018

In het najaar van 2017 ging het huidige onderzoeksproject van start. Het richtte zich in het eerste jaar met name op de vraag wat het goede leven voor allen betekent vanuit dominicaanse traditie en spiritualiteit.

In samenwerking met het Institut M.-Dominique Chenu te Berlijn (IMDC) werd deze vraag voorgelegd aan dertien voornamelijk Europese leden van de dominicaanse familie. Daarbij werd op actuele thema's gefocust, zoals armoede, ecologie, migratie en multiculturaliteit, maar ook spiritualiteit en kunst. De verscheidenheid aan bijdragen maakt duidelijk dat de invulling van het goede leven voor allen ook vanuit dominicaans theologisch perspectief telkens weer gecontextualiseerd dient te worden en in die context handen en voeten moet krijgen. In dominicaanse termen: die ook telkens weer geïncarneerd moet worden. Afhankelijk van de context worden andere accenten en prioriteiten gelegd, met een focus op spirituele of materiële aspecten, kleinschalige projecten of bredere maatschappelijke vraagstukken. Het resultaat wordt gepubliceerd in het boek *Fullness of Life and Justice for All: Dominican Perspectives*.

Bij het ontwikkelen van de onderzoeksvragen naar het goede leven voor allen binnen het DSTS-team, stuitten de onderzoekers op meer fundamentele vragen. Terwijl in het oorspronkelijke onderzoeksprogramma meteen op enkele concrete thema's (zoals ecologie, migratie en armoede) werd gefocust, besloot het team dat eerst een aantal metavragen de aandacht verdienen. Wat zijn bijvoorbeeld de voorwaarden om een interdisciplinair gesprek over het goede leven mogelijk te maken? Daarnaast kwam ook de vraag naar voren naar de betekenis van relationaliteit als voorwaarde voor het goede leven. Maatschappelijke en persoonlijke problemen zetten het visioen van het goede leven voor allen onder druk. Te denken valt aan het armoede- en klimaatvraagstuk, migratie, racisme en seksisme, maar ook aan burn-out en depressie. Relationaliteit, verbindingen tot stand brengen en bruggen bouwen tussen mensen met verschillende etnische, levensbeschouwelijke en economische achtergronden en leeftijden worden regelmatig genoemd als mogelijke remedie voor bovengenoemde problemen. Waarom is dat zo en is het terecht? Is relationaliteit inderdaad de het 'vloertje' dat nu ontbreekt en dat gelegd zou moeten worden om bovenstaande problemen het hoofd te bieden? Op welke manier kan verbindend denken en handelen een creatief potentieel zijn om oplossingen voor die problemen op het spoor te komen? Op welke manier moet relationaliteit worden gekwalificeerd om het goede leven voor allen mogelijk te maken? Kunnen Bijbelse noties als hoop, geloof, compassie, gastvrijheid en liefde en rituelen hierbij van betekenis zijn? Al deze noties spelen een rol in religieuze en levensbeschouwelijke tradities.

Alvorens inhoudelijk in te gaan op hinderpalen voor en mogelijkheden van het goede leven voor allen, besloten de onderzoekers eerst te reflecteren op het thema relationaliteit. In het najaar van 2018 stond de conceptuele doordinking daarvan centraal, evenals de vraag of een op relatie gericht denken en handelen een sleutel zou kunnen zijn om bovengenoemde vraagstukken het hoofd te bieden.

Als eerste aanzet bespraken de onderzoekers in wekelijkse onderzoeks-bijeenkomsten het werk van onder meer de filosofen Martha Nussbaum en Hannah Arendt. De centrale thema's bij deze gedachtewisseling waren relationaliteit en emoties als kern van mens-zijn en van de samenleving. Ook in het individuele onderzoek van de stafleden werd dit verder uitgewerkt. De onderzoekers willen deze vragen ook extern en interdisciplinair aan de orde stellen. Zij troffen voorbereidingen voor een interdisciplinaire 'popcornsessie' (discussiebijeenkomst naar aanleiding van video) en een expertmeeting 'Relationaliteit als voorwaarde voor het goede leven voor allen' (februari 2019), met academici uit onder andere de filosofie, theologie, zorgethiek en de bètawetenschappen.

1.2 Boek: *Fullness of Life and Justice for All: Dominican Perspectives*

Binnen de eerste onderzoekslijn van het onderzoeksprogramma wordt het goede leven voor allen onderzocht vanuit dominicaanse spiritualiteit. In het kader hiervan werd een internationaal boekproject uitgevoerd in samenwerking met de onderzoekers van het IMDC in Berlijn. In het boek *Fullness of Life and Justice for All: Dominican Perspectives* reflecteren dertien auteurs, verbonden met de dominicaanse familie, op het goede leven voor allen, zowel vanuit theorie als praktijk. Uitgangspunt is daarbij de dominicaanse theologie en spiritualiteit die verbonden wordt aan de vraag naar volheid van leven, in de spirituele en materiële dimensie van die vraag. Er werden bijdragen geschreven over jongerenspiritualiteit, contemplatie en kunst als elementen voor gemeenschapsofbouw en rechtvaardigheid voor allen, in relatie tot samenlevingsvraagstukken als diversiteit, armoede, migratie en ecologie. Dit alles werd gelardeerd met *best practices* van hoe binnen de dominicaanse familie in Nederland het goede leven voor allen gestalte krijgt. Met artikelen van auteurs uit Europa, maar ook uit Mexico en Guatemala, beoogt dit boek een veelheid aan dominicaanse perspectieven te presenteren, met als doel een bredere dialoog over het goede leven voor en met allen vanuit theologisch perspectief. Het boek wordt uitgegeven door de Australische uitgeverij ATF Press en zal in het najaar van 2019 verschijnen.

Manuela Kalsky en Ellen Van Stichel deden redactiewerk en schreven ieder een artikel in dit boek. In 'The Challenge of Pluralisation for the Good Life of All' beschrijft Manuela Kalsky hoe de pluralisering in Nederland een uitdaging vormt voor het goede leven voor allen. Daarbij kijkt zij allereerst naar de invloed die globalisering en migratie hebben op de samenleving. Zij laat zien dat diversificatie van de Nederlandse cultuur en religie in de afgelopen tachtig jaar niet alleen 'van buiten' kwamen. De Nederlanders hebben zelf ook een revolutionaire transformatie doorgemaakt als gevolg van individualisatie en secularisatie. Mensen verlieten de kerken en begonnen hun eigen zoektocht naar spiritualiteit, bijvoorbeeld door het combineren van elementen uit verschillende religieuze tradities en

levensbeschouwingen. De gevolgen van deze veranderingen in de samenleving, zoals hybridisering en diversificatie van levensovertuigingen en levenspraktijken, vormen nieuwe uitdagingen voor zowel de theologie als de samenleving als geheel. In verschillende kringen is de idee naar voren gekomen van compassie als gezamenlijke waarde. Kan compassie een rol spelen in plurale samenlevingen als het gaat om het bouwen van een gemeenschappelijk thuis, voorbij de angst voor de ander? Wat is er nodig om de scheiding tussen 'wij' en 'zij' te overwinnen? Kalsky zoekt naar antwoorden op deze vragen met behulp van het werk van Karen Armstrong, de Britse expert op het gebied van religies, en dat van de dominicaanse theoloog Timothy Radcliffe.

Ellen Van Stichel stelt in haar bijdrage 'Seeking the Good Life for All, with All and among All: Theological Explorations inspired by Schillebeeckx and Lebreton' twee metavragen aan de orde die samenhangen met het goede leven voor allen. Eerst vraagt ze zich af waarom de vraag naar het goede leven een theologische vraag is, en dus iets waar de theologie zich druk over zou moeten maken. En indien deze vraag positief beantwoord wordt, welke bijdrage kan de theologie dan leveren aan de beantwoording ervan? Inspiratie voor haar exploraties vindt ze bij twee dominicaanse auteurs, Edward Schillebeeckx en Louis-Joseph Lebreton. Terwijl Schillebeeckx' reflecties vooral geschikt zijn om de eerste vraag uit te werken, heeft Lebreton met zijn notie van 'integrale ontwikkeling' de fundering gelegd voor een interpretatie van het goede leven die tot op de dag van vandaag bepalend is voor het katholieke sociale denken. Cruciaal is de relationele benadering: het gaat niet alleen om het welzijn van individuen, en zelfs niet van een gemeenschap, want ook de onderlinge relaties zijn onderdeel van het goede leven voor allen. Het gaat met andere woorden om goed leven voor allen, met allen, tussen allen.

1.3 Verdere activiteiten in het kader van het onderzoek

1.3.1 Manuela Kalsky

Manuela Kalsky richtte zich in de eerste maanden van 2018 op de totstandkoming van het DSTS-boek, in samenwerking met de onderzoekers van het IMDC Berlijn. Zij richtten zich daarbij vooral op de Nederlandse *best practices*.

Na terugkomst van Ellen Van Stichel van haar bevallingsverlof en de aanstelling van Jan Jorrit Hasselaar als nieuwe onderzoeker bij het DSTS, leidde Kalsky vanaf 1 mei 2018 wekelijkse besprekingen over de invulling van het onderzoeksprogramma door de afzonderlijke onderzoekers. Na persoonlijk en inhoudelijk met elkaar te hebben kennisgemaakt, begonnen ze aan de zoektocht naar de gezamenlijke thematische focus m.b.t. het onderzoek naar het goede leven voor allen. Ze lazen teksten van Nussbaum en Arendt en bediscussieerden deze vanuit verschillende perspectieven.

Het belang van relationaliteit en verbinding bleek een gezamenlijk zwaartepunt. De onderzoekers zochten naar de eigen theologische invalshoek bij dit thema en maakten plannen voor een multidisciplinaire rondetafelbijeenkomst met Nederlandse en Belgische onderzoekers, die kennis hebben op het gebied van relationaliteit en het onderzoek naar het goede leven voor allen met hun input zouden kunnen verrijken.

Manuela Kalsky richt zich in haar onderzoek op een relationeel denkpatroon (voortbordurend op het beeld van rhizomatisch georganiseerde netwerken, zoals uitgewerkt in haar artikel in *Open Theology* in 2017), waarbinnen waarden zoals (zelf)compassie een belangrijke rol spelen. (Literatuurstudie: Armstrong, Jinpa, Ricard, Deleuze).

1.3.2 Ellen Van Stichel

Focus van het onderzoek van Ellen Van Stichel was de uitwerking en het verder doordenken van de eerder vermelde tweevoudige vraagstelling: waarom is het goede leven voor allen een theologisch thema en welke inhoudelijke conceptualisering geeft theologie, en met name het katholiek sociaal denken eraan? Wat zijn vervolgens de consequenties voor domeinen als politiek en economie of samenlevingsvraagstukken als armoede?

Voor de eerste vraag bleek Schillebeeckx' *Mensen als verhaal van God* een geschikt vertrekpunt. Hierin beargumenteert hij dat de inzet voor het goede leven voor allen een onmisbaar deel is van het christelijk geloof, als gevolg van Gods zelfopenbaring en zelfgave. Gods onvoorwaardelijke liefde en bevrijdende aanwezigheid in de menselijke geschiedenis roept ons op tot een 'bevrijdende praxis', die universeel is en dus het goede leven voor allen beoogt. Dit impliceert dat concrete praxis en christelijk geloof onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Onder andere betekent dit een theologische argumentatie en legitimatie voor de introductie van *social service learning* als wezenlijke component van de identiteit van het katholieke onderwijs, zoals Van Stichel beargumenteerde tijdens de studiedag in september van Katholiek Onderwijs Vlaanderen.

Waarom het belangrijk is om vanuit theologie na te denken over het goede leven voor allen, kan dus met onder meer Schillebeeckx beargumenteerd worden. Kan er ook iets gezegd worden over hoe er vanuit de theologie inhoud kan worden gegeven aan het idee van het goede leven voor allen? Ook hier blijkt relationaliteit het kernbegrip, zoals in het katholieke sociale denken naar voren komt. Meer en meer wordt duidelijk dat het niet alleen gaat om het goede leven voor allen, maar bij uitstek om het goede leven *met* allen; ook de onderlinge relaties bepalen de kwaliteit ervan (zie hoofdstuk in boek *Fullness of Life*). Als visioen voor overvloedig leven staat deze visie in schril contrast met de feitelijkheid van lokale en wereldwijde armoede. Van Stichel verkende de implicaties van deze relationele visie in het denken over armoede. Hierbij is exclusie een fundamenteel probleem: armoede als verstoring van de relatie eerder dan armoede als puur gebrek (zie haar hoofdstuk in *De verschillende gezichten van armoede*, vermeld in bijlage).

Zoals blijkt uit eerste verkenningen, speelt het idee van relationaliteit niet alleen theologisch. De bril van relationaliteit plaatst onder meer ook het denken over economie (zie paper 'Gift and Graciousness in the Economy' voor expertseminarie Antoon Vandeveld; vermeld in de bijlage) en politiek (paper 'Love in the public sphere'; idem) in een ander perspectief. Aanknopingspunten voor de verkenning

bleken de reflecties van onder meer de Italiaanse econoom Luigino Bruni en de Amerikaanse filosofe Martha Nussbaum.

1.3.3 Jan Jorrit Hasselaar

Jan Jorrit Hasselaar focust in zijn onderzoek op de interactie tussen economie en theologie, en op maatschappelijke vraagstukken, in het bijzonder klimaatverandering.

Hij nam op uitnodiging van de Oecumenisch Patriarch van Constantinopel in dit verband deel aan het internationale symposium 'Toward a Greener Attica. Preserving the Planet and Protecting its People' in Athene (5-8 juni). Op dit symposium waren veel vertegenwoordigers vanuit bedrijfsleven, overheden, ngo's, academie, religies en Verenigde Naties. De Oecumenisch Patriarch Bartholomeus is een pionier wat betreft de relatie van religie en ecologische vraagstukken. Paus Franciscus begint zijn encycliek *Laudato Si'* met het werk van de Oecumenisch Patriarch. Een dergelijke oecumenische verwijzing is een novum in de sociale leer van de Rooms-Katholieke Kerk. Paus en patriarch, opvolgers van de apostelen Petrus resp. Andreas, werken intensief samen op het gebied van maatschappelijke vraagstukken.

Eén van de resultaten van Hasselaars deelname aan dit symposium is een vervolgsymposium 'Water in Times of Climate Change' met de Oecumenische Patriarch in Nederland (6-7 november 2019).

In het najaar van 2018 schreef Hasselaar het artikel 'Hope in the context of climate change: Jonathan Sacks' interpretation of the Exodus and radical uncertainty' voor *The International Journal of Public Theology*. In dit artikel gaat hij nader in op de suggestie van socioloog en filosoof Zygmunt Bauman dat er, naast pessimisme en optimisme, een derde en mogelijkere wijze betere manier is om klimaatverandering te benaderen, namelijk hoop. Hasselaar werkt deze suggestie uit door het werk van de Britse rabbijn Jonathan Sacks in gesprek te brengen met klimaatwetenschappers, eco-theologen, Hannah Arendt, paus Franciscus, patriarch Bartholomeus en Timothy Radcliffe.

Eerste gesprekken met vertegenwoordigers op het gebied van religie (ook met leden van de dominicaanse familie als Erik Borgman en Aalt Bakker), bedrijfsleven en overheid werden gevoerd om deze lijn van hoop daadwerkelijk te verkennen in de Nederlandse context met de werktitel 'In hope we trust'. Relationaliteit kan namelijk niet alleen theoretisch uitgedacht worden, maar bestaat vooral in een dynamische interactie tussen theorie en praktijk.

2 De Edward Schillebeeckx-leerstoel voor Theologie en Samenleving

2.1 Achtergrond

Sinds 1 januari 2012 is de Edward Schillebeeckx-leerstoel voor Theologie en Samenleving gevestigd aan de Faculteit Religie en Theologie (FRT) van de Vrije Universiteit (VU) in Amsterdam. De leerstoel is een initiatief van het Dominicaans Studiecentrum voor Theologie en Samenleving (DSTS) en De Nieuwe Liefde (DNL). Doel van de leerstoel, op verzoek van DNL-oprichter Huub Oosterhuis vernoemd naar de dominicaanse theoloog Edward Schillebeeckx, is het verbinden van theologie en samenleving in de geest van Schillebeeckx. Daartoe reflecteert de leerstoelhouder op religieuze transformaties in de hedendaagse maatschappij. De leerstoel wordt bekleed door DSTS-directeur dr. Manuela Kalsky.

2.2 Nieuwe ontwikkelingen rond de leerstoel in 2018

In 2018 werd de Schillebeeckx-leerstoel door het college van bestuur van de Vrije Universiteit verlengd voor 0,2 fte gedurende vijf jaar. De teruggang in de formatie van de leerstoel van twee dagen naar een dag per week – Stichting De Nieuwe Liefde bekostigt de leerstoel niet meer in de tweede periode vanwege interne beleidswijzigingen – maakte het noodzakelijk de module ‘Sacred Cityscapes. Religion, Identity, Conflict in a Global City’ voor honour-studenten van VU en Universiteit van Amsterdam in het najaar van 2018 af te gelasten. Ondanks de inspanningen van de FRT-decaan, het DSTS-bestuur en de leerstoelhouder in 2018 is het (nog) niet gelukt om een nieuwe sponsor te vinden voor de tweede dag van de leerstoel.

De leerstoelhouder heeft in 2018 twee studenten begeleid bij hun (master- en bachelor)scriptie en een student bij haar stageprogramma op het snijvlak van theologie en samenleving. Ook is een nieuwe buitenpromovendus aangenomen, die in het kader van het nieuwe DSTS-onderzoeksprogramma naar het goede leven voor allen, onderzoek doet naar compassie in relatie tot religie en neurowetenschappelijk onderzoek.

Namens de faculteit was Kalsky verantwoordelijk voor de inhoudelijke opzet van het VU-symposium ‘Verschillend – en dan?’. Daarbij stond de vraag centraal welke rol compassie kan spelen in een tijd van toenemende polarisatie. Als erepromotor van Karen Armstrong was Kalsky nauw betrokken bij Armstrongs komst en keynote speech. In samenwerking met de Stichting Handvest voor Compassie NL was Kalsky betrokken bij het instellen van een studentenjury voor de uitreiking van de Nederlandse compassieprijs.

Vanwege haar ziekte kon de leerstoelhouder helaas niet zelf aanwezig zijn bij het succesvolle symposium op 29 november in de volle aula van de VU.

2.3 Onderzoek vanuit de leerstoel

Het door NWO gefinancierde onderzoeksprogramma 'Multiple Religious Belonging: Hermeneutical and Empirical Explorations of Hybrid Religiosity' onder leiding van Kalsky en André van der Braak werd in 2018 afgerond. Er verschenen verschillende wetenschappelijke publicaties waaraan Kalsky een bijdrage leverde (zie publicatielijst) en de afsluitende monografie van onderzoeker Joantine Berghuijs, *Meervoudig religieus. Spirituele openheid en creativiteit onder Nederlanders (AUP)*. De dissertatie van Daan Oostveen, die Kalsky en Van der Braak als promotoren begeleiden, zal eind 2019 gereed zijn.

2.4 Verdere activiteiten vanuit de leerstoel

2.4.1 Lezingen en publicaties vanuit de leerstoel

Een overzicht van lezingen en publicaties die (mede) in het kader van de leerstoel tot stand kwamen, is opgenomen in de bijlage.

2.4.2 Begeleiding promovendi

Een overzicht hiervan is opgenomen in de bijlage.

2.4.3 Overige academische activiteiten

Een overzicht hiervan is opgenomen in de bijlage.

3 Het DSTS in dominicaans verband

3.1 Overleg met Dominicaans Platform Nederland (DPN)

In 2018 was er tweemaal bestuurlijk overleg met een vertegenwoordiging van het bestuur van het DPN en het DSTS.

Op 20 februari vond een bestuurlijk overleg plaats tussen Marcel Becker en Lodewijk Winkeler van het DPN en Sophie van Bijsterveld en Frans Peperzak van het DSTS. Onderwerpen die in het eerste overleg aan de orde kwamen: een toelichting op de ontwikkeling van een beleidsvisie voor het DSTS, bespreking van het beleidsplan 'Benieuwd naar de ander' van het DPN en de betekenis hiervan voor het DSTS, aankondiging van het jaarverslag 2017 en financiële zaken samenhangend met de jaarrekening 2017 van het DSTS en de opdracht aan het IMDC voor het boekproject in het kader van het onderzoeksprogramma.

In het tweede overleg op 7 november met dezelfde bestuurlijke vertegenwoordigingen waren gespreksonpunten: de presentatie van het boek *Fullness of Life and Justice For All: Dominican Perspectives in 2019*, toelichting op de besluitvormingsprocedure van de beleidsvisie, de begroting 2019 en personele aangelegenheden.

3.2 Het DSTS-onderzoek en dominicaans netwerk

Gezien de vernieuwing van de staf stond 2018 verder in het teken van kennismaking met het dominicaanse netwerk in zowel binnen- als buitenland. Na een bezoek aan de Dominicanenkloosters in Zwolle en Huissen in 2017, werden nu ook internationaal lijnen uitgezet: Jan Jorrit Hasselaar bezocht in september Santa Sabina in Rome. Hier had hij ontmoetingen met de magister-generaal van de Orde der Dominicanen, Bruno Cadoré o.p., en met diverse socii, onder wie Alain Arnould o.p. (socius voor Noord-West-Europa) en zr. Marie-Therese Clement, coördinatrice van de Dominican Sisters International (DSI). Daarnaast bezocht hij het Vaticaan, waar hij uitvoerige gesprekken had met de nieuwe ambassadeur bij de Heilige Stoel Caroline Weijers en met kardinaal Turkson, één van de samenstellers van de encycliciek *Laudato Si'*. Ook maakte hij kennis met Alejandro Crosthwaite o.p. van de Pontifical University of St. Thomas Aquinas (Angelicum). Tijdens een bezoek aan de Verenigde Naties in New York (november), in het kader van zijn werk aan de VU, verkende Hasselaar ook het dominicaans netwerk aldaar.

In eigen land vond er een kennismakingsgesprek plaats tussen lekendominicaan Dominicus Kamsma en de staf op 3 juli, waarin afspraken werden gemaakt voor verdere samenwerking. Zij bleken een gedeelde onderzoeksinteresse te hebben op het gebied van het katholiek sociaal denken en economische vraagstukken. Er werd dan ook afgesproken dat Kamsma betrokken zou worden bij inhoudelijke bijeenkomsten in het najaar om zo een bijdrage te leveren aan het onderzoeksproject. Gezien de ontwikkelingen in de staf is het contact met Kamsma echter nog beperkt gebleven.

Door de medewerking van mensen uit de dominicaanse familie in Nederland aan het eerder vermelde boek, werd zowel het persoonlijke als ook het inhoudelijke contact met dominicanen in Nederland verdiept. Dat geldt eveneens voor de samenwerking met de Duitse dominicanen Thomas Eggensperger en Ulrich Engel van het IMDC. Ook de deelname aan de 'denkdag' voor de medewerkers van dominicaanse projecten in Huissen op 26 oktober 2018 heeft de onderlinge samenwerking in dominicaans verband versterkt. Als lid van de redactieraad voor *Tijdschrift voor Geestelijk Leven* zorgt Ellen Van Stichel voor contacten met het dominicaans netwerk in Vlaanderen en Nederland. In het kader van het ontwikkelen van activiteiten voor 2019 werd verder contact gelegd met Timothy Radcliffe o.p., de vroegere magister-generaal van de Orde. Ook in 2019 zal worden onderzocht welke mogelijkheden er zijn voor een samenwerking tussen DSTS en het dominicaans netwerk.

4 Staf en Bestuur DSTS

4.1 Staf en directie

In 2018 bestond de staf uit:

Vaste stafleden:

- prof. dr. Manuela Kalsky, directeur (1 fte, vanaf 1 juli 2018 0,88 fte)
- dr. Heleen Ransijn, office manager (0,78 fte)
- dr. Ellen Van Stichel, onderzoeker (0,67 fte)
- drs. Jan Jorrit Hasselaar MA, onderzoeker (0,44 fte, met ingang van 1 mei)

Medewerkers op afstand:

- Marlies Geuns, financiële administratie
- Karel Peijnenborg/Carine Dingemans, ICT-ondersteuning

De leiding van het DSTS was in handen van Manuela Kalsky. In haar functie als directeur van het DSTS nam zij deel aan de eerste drie vergaderingen van het DSTS-bestuur. In de bestuursvergaderingen van september en november werd zij vervangen door Van Stichel en Hasselaar.

4.2 Bestuur

Samenstelling van het bestuur in 2018:

- prof. dr. Sophie van Bijsterveld (voorzitter)
- ing. Frans Peperzak (secretaris/penningmeester)
- drs. Herman Kaiser
- mr. Hendrik Vis
- drs. Hans Hamers

Het bestuur vergaderde in 2018 vijf maal, op 29 januari, 9 april, 30 mei, 24 september en 19 november.

Vaste punten van overleg waren:

- Het jaarverslag 2017
- Opstellen financieel jaarverslag 2017 en begroting 2019
- Voortgang van het DSTS-onderzoeksprogramma
- Voorbereiding van nieuwe publicaties en activiteiten
- Personele aangelegenheden
- Werkzaamheden van de directeur als hoogleraar op de Edward Schillebeeckx-leerstoel aan de VU
- Contacten met de dominicaanse beweging in Nederland

Bijzondere aandacht kregen dit jaar:

- De ontwikkeling van de beleidsvisie
- De dienstverlening van Manuela Kalsky en Heleen Ransijn aan Nieuw Wij

- Het jaarplan voor het onderzoek 2019 en werkplannen van de individuele stafleden
- Organisatie van een dialoogbijeenkomst op 15 juni in het kader van de ontwikkeling van een beleidsvisie
- Viering van het dertigjarig bestaan van het DSTS
- Organisatie van een internationale conferentie
- Overleg met het Apostolisch Genootschap met betrekking tot participatie bij de Edward Schillebeeckx-leerstoel
- Deelname aan de kennisalliantie religieuze instituten in Nijmegen

Er is ook een aantal malen overleg geweest tussen het bestuur van het DSTS en het Dominicaans Platform Nederland (DPN). Meer hierover is te lezen in paragraaf 3.1.

4.3 Beleidsvisie

In het voorjaar van 2018 begon het bestuur van het DSTS met een proces van herbezinning dat uiteindelijk moet uitlopen op een eigentijdse visie op het beleid van het DSTS voor de komende jaren. Daarvoor waren twee concrete aanleidingen: de vaststelling van het nieuwe vierjarige DSTS-onderzoeksprogramma en de verzelfstandiging van het project Nieuw Wij. Een belangrijk gegeven voor de herbezinning was verder dat in de dertig jaar dat het DSTS nu bestaat zowel kerk als samenleving veranderd zijn.

De herbezinning richt zich op de koers van het DSTS en de dominicaanse identiteit van het DSTS, alsmede op de relatie van het DSTS met de dominicaanse wereld en de bredere oecumene.

In het kader van deze herbezinning werd op 15 juni een dialoogbijeenkomst belegd met vertegenwoordigers uit de wereld van de dominicanen, van katholieke maatschappelijke organisaties en de wetenschap. Hiervoor werd een startnotitie opgesteld, die tijdens deze goed bezochte bijeenkomst de basis vormde voor de discussie. In de zomer werd met behulp van de uitkomsten van de discussie deze startnotitie verder uitgewerkt tot een conceptbeleidsvisie.

In de vergadering van 24 september heeft het bestuur de conceptbeleidsvisie uitgebreid besproken. De conclusie is dat in het concept een koers wordt weergegeven die recht doet aan dominicaanse identiteit en theologie, het katholieke sociale denken en wetenschapsbeoefening. De vier punten richten zich – in wisselwerking – op de samenleving en bepalen tezamen de identiteit van het DSTS. Wel zal op punten een nadere concretisering moeten worden verwoord. Ook zal de conceptvisie met de staf besproken worden en zal aan externe stakeholders worden gevraagd om op dit concept te reflecteren.

Door omstandigheden was het helaas niet mogelijk de bespreking met de staf en het raadplegen van de externen in 2018 af te ronden. Voorzien is nu in de eerste helft van 2019 deze stappen te zetten. Het bestuur zal dan uiterlijk 1 oktober 2019, na verwerking van de commentaren en opmerkingen, de beleidsvisie vaststellen.

5 Vooruitblik

In 2019 kan het DSTS één van de vruchten plukken van een eerste fase van het nieuwe onderzoeksprogramma: de publicatie van het boek *Fullness of Life and Justice for All*. In het najaar zal Timothy Radcliffe o.p. het eerste exemplaar in ontvangst nemen bij zijn bezoek aan Nederland en België voor twee bijeenkomsten over leiderschap en dominicaanse spiritualiteit (zie ook hieronder). Tevens wordt de mogelijkheid onderzocht van een lezing door één van de DSTS-stafleden aan het Angelicum in Rome, om zo ook internationaal binnen de dominicaanse familie het boek onder de aandacht te brengen.

Eerder ingezette onderzoeklijnen zullen verder worden geëxploreerd en ontwikkeld. Tijdens een ‘popcornsessie’ in januari 2019 heeft de vraag van de vooraanstaande gedragseconoom Dan Ariely centraal gestaan: is het mogelijk om religieuze rituelen zodanig vorm te geven dat ze het goede leven in organisaties en de bredere samenleving kunnen ondersteunen? En tijdens een interdisciplinaire expertmeeting in februari vond een nadere verkenning plaats van relationaliteit als voorwaarde voor het goede leven voor allen.

Ook wordt een begin gemaakt met de tweede lijn van het onderzoeksprogramma, namelijk ‘het goede leven voor allen vanuit bevrijdingstheologisch perspectief’. De vraag is welke bijdrage bevrijdingstheologische inzichten – in brede zin – kunnen leveren aan een theologie van het goede leven voor allen. Welke actualisering is er nodig om het gedachtegoed van bevrijdingstheologieën te vertalen naar onze West-Europese context en maatschappelijke vragen anno 2019? Welk bevrijdende en emancipatorische theologie hebben we nodig om aan urgente maatschappelijke vragen tegemoet te komen? Welk bevrijdend potentieel biedt het katholiek sociaal denken en de katholieke sociale leer, in het licht van recente ontwikkelingen hierin met vernieuwde aandacht voor bevrijdingstheologische accenten?

Dit thema wordt in 2019 een rode draad door verschillende activiteiten. Dit geldt met name voor deelname aan een internationale academische conferentie over bevrijdingstheologie, aan een binnenlands interdisciplinair symposium over hoop in de landbouwtransitie en aan een symposium over water en klimaatverandering met Oecumenisch Patriarch Bartholomeus. Het DSTS beoogt zelf twee bijeenkomsten te organiseren met Timothy Radcliffe over leiderschap en dominicaanse spiritualiteit, met onder andere de werkgeversorganisaties in België (Etion) en Nederland (VNO-NCW), en een symposium over de bijdrage van Schillebeeckx' *Mensen als verhaal van God* – dat precies 30 jaar geleden gepubliceerd werd – aan een bevrijdende theologie anno 2019.

Zo blijven de onderzoekers van het DSTS zoeken naar manieren om theologie en samenleving op een vruchtbare manier met elkaar te verbinden, in interactie met de dominicaanse familie en maatschappelijke en academische partners.

Bijlage: Publicaties, lezingen en andere activiteiten van de stafleden

1 Publicaties

1.1 Manuela Kalsky

- Joantine Berghuijs, Hans Schilderman, Manuela Kalsky, André van der Braak, 'Exploring Single and Multiple Religious Belonging'. In: *Journal of Empirical Theology* 31 (2018) 1, 18-48.
- Anke Liefbroer, André van der Braak, Manuela Kalsky, 'Multiple Religious Belonging among Visitors of Dominican Spiritual Centers in the Netherlands'. In: *Journal of Contemporary Religion*, 33 (2018) 3, 407-426.
- Manuela Kalsky, boekrecensie 'Buddhist-Christian Dual Belonging. Affirmations, Objections, Explorations'. In: *Tijdschrift voor Theologie* 58 (2018) 2, 201-202.
- Manuela Kalsky, 'Nieuwe religiositeit'. In: G. van der Brink, *Waarom is Nederland op aarde?* Amsterdam: Boom 2018, 173-177.
- Manuela Kalsky, 'De eerste secretaris van het DSTS'. In: L. Hendrickx, M. Kruihof, A. Eikelboom (red.), *Met het oog op Kees. Verhalen van een prediker*. Zwolle: Dominicanenklooster Zwolle 2018, 157-158.
- Manuela Kalsky, 'Religieuze pelgrims in tijden van superdiversiteit'. In: *Idee. Tijdschrift voor het sociaal-liberalisme*, nr. 202, september 2018, 16-19.
- Manuela Kalsky, 'Voorbij de inclusie'. Column in *Tertio* 941, 21 februari 2018, 5. Ook geplaatst op Nieuwwij.nl:
<https://www.nieuwwij.nl/opinie/kalsky-eeenheid-ten-diepste-gewelddadig-concept/>
- Manuela Kalsky, 'Sederavond'. Column in *Tertio* 951, 2 mei 2018, 5. Ook geplaatst op Nieuwwij.nl:
<https://www.nieuwwij.nl/opinie/kalskylernen-van-en-met-elkaar-maakt-de-wereld-eeen-klein-beetje-beter/>
- Manuela Kalsky, 'De Gulden Regel'. Column in *Tertio* 962-963, 18 juli 2018, 5. Ook geplaatst op Nieuwwij.nl:
<https://www.nieuwwij.nl/opinie/wat-is-er-aan-de-hand-met-het-europa-van-de-dichters-en-denkers-en-hun-religieus-humanistische-idealen/>

1.2 Ellen Van Stichel

- Hans Geybels en Ellen Van Stichel, *Weerbarstig geloof*, Leuven: Acco 2018.
- Ellen Van Stichel, 'Psalm 139: Onvoorwaardelijk geliefd'. In: H. Geybels, P. De Vries (red.), *De Bijbel is van iedereen*, Amsterdam: Amsterdam University Press 2018, 93-96.
- Ellen Van Stichel, 'Shepherding the Lost (and Found) Sheep in a Secularized Context: Struggles, Challenges, and Opportunities for Working with(in) Civil Society's Catholic Organizations'. In: A. Autiero, L. Magesa (eds.), *The Catholic Ethicist in the Local Church*, CTEWC Series 6, New York: Orbis Press 2018, 282-292.
- Ellen Van Stichel, 'Politiek en het goede leven voor allen'. In: *Tijdschrift voor Geestelijk Leven*, verschijnt in voorjaar 2019.
- Ellen Van Stichel, 'Opdat zij leven zouden bezitten en wel in overvloed: armoede en christelijke naastenliefde'. In: R. Tinnevelt (red.), *De verschillende gezichten*

van armoede, *Annalen van het Thijmgenootschap* 107 (2018) 1, Nijmegen: Valkhof Pers 2018, 131-151.

1.3 Jan Jorrit Hasselaar

- Jan Jorrit Hasselaar, 'Hope in the Context of Climate Change: Jonathan Sacks' Interpretation of the Exodus and Radical Uncertainty'. In: *The International Journal of Public Theology*, verschijnt in voorjaar 2019.

2 Publicaties op internet

2.1 Manuela Kalsky

- Manuela Kalsky, 'Over André Lascaris: "Geen verhalen met een eenduidige boodschap, die vond hij vaak saai"', Nieuwwij.nl, 14 januari 2018: <https://www.nieuwwij.nl/opinie/geen-verhalen-eenduidige-boodschap-vond-vaak-saai/>
- Manuela Kalsky, 'Geef vrouwen eindelijk een gelijkwaardige stem in de theologie', Nieuwwij.nl, 18 maart: <https://www.nieuwwij.nl/opinie/kalsky-geef-nu-eindelijk-vrouwen-een-gelijkwaardige-stem-in-de-theologie/>
- Manuela Kalsky, 'Alledaagse heiligheid. Iedereen kan heilig worden'. Nieuwwij.nl, 8 juni: <https://www.nieuwwij.nl/opinie/alledaagse-heiligheid/>
- Manuela Kalsky, 'Neem uw verleden op'. In: *Werk, Adem, Vriendschap: om André Lascaris*, geplaatst op Dominicanen.nl: <http://www.dominicanen.nl/2018/01/werk-adem-vriendschap-om-andre-lascaris/>.

2.2 Ellen Van Stichel

- Bijdragen aan nieuwsbrief van *Catholic Theological ethics in the World Church (CTEWC)*: 'Giving Birth, Raising Children: The Ultimate Exercise in Making "Space for the Unexpected".' (februari): <http://www.catholicethics.com/forum-submissions/giving-birth-raising-children-the-ultimate-exercise-in-space-for-the-unexpected>; 'Sarajevo through the eyes of a 7-year old' (september): <http://www.catholicethics.com/forum-submissions/sarajevo-through-the-eyes-of-a-7-year-old-boy>.
- Deelname promotiefilmpje: 'De Bijbel is van iedereen': <https://www.youtube.com/watch?v=Dcx7aT7bFYQ>

3 Lezingen en presentaties

3.1 Manuela Kalsky

- 'Neem uw verleden op', bijdrage studiedag omtrent werk van André Lascaris o.p., Dominicanenklooster Huissen, 9 januari 2018.
- Lezing voor onderwijsbestuurders, 'De religieuze transformatie van Nederland', Verus, Woerden, 1 februari 2018.
- Bijdrage panelgesprek Cultural & Religious Diversity Summit, Nieuw Wij, Hermitage Amsterdam, 16 februari 2018.
- Lezing 'Omgaan met etnische en religieuze verschillen', Trendbureau provincie Overijssel, Enschede, 22 februari 2018.

- Lezing 'Flexibel geloven', Open Hofkerk, Aalsmeer, 7 maart 2018.
- Gastcolleges 'Flexibel geloven en verschillen verbinden' in de serie 'Tegendraads Gelovig' van KU Leuven, 12 maart (Gent) en 13 maart 2018 (Leuven).
- Reactie op tweede Vrijzinnige Lezing, Geertekerk, Utrecht, 16 maart 2018.
- Lezing 'Roeping', Vrijmetselaren, Huize het Oosten, Bilthoven, 8 april 2018.
- Keynote lecture bij 10. Forum für Heil- und Religionspädagogik, 'Miteinander am Tisch – Tische als Ort sozialer Utopien'. Siegburg, Duitsland, 16 mei 2018.
- Lezing 'Religie in transitie', De Kapel, Bloemendaal, 27 mei 2018.
- Bijdrage aan avond over 'Knutselen met God', De Nieuwe Liefde (DNL) i.s.m. De Buren (Brussel), DNL, Amsterdam, 29 mei 2018.

3.2 Ellen Van Stichel

- 'Geloof-waardige dienstbaarheid: bouwstenen van een christelijke ethiek,' voor studiedag 'Community Service Learning – Dienen, reflecteren, leren: Katholieke dialogeschool in verbinding met de samenleving', georganiseerd door het Katholiek Onderwijs Vlaanderen, Brussel, 19 september 2018.
- Moderator van een lezingencyclus 'Spiritualiteit van de ondernemer' georganiseerd door Etion (Verbond van christelijke werkgevers) en Logia (Vlaanderen). Eerste sessie met prof. dr. Wil Derkse, Rotselaar, 14 november 2018.
- 'Uit liefde voor rechtvaardigheid: Katholiek sociaal denken over wereldwijde plichten', voor Masterclass Katholiek Sociaal denken van Tilburg School of Theology, Utrecht, 3 december 2018.

3.3 Jan Jorrit Hasselaar

- 'Hebben dieren een gelaat? Over ecologische wijsheid,' bijdrage aan minisymposium 'Wijs en Waarachtig', Doopsgezinde Kerk, Haarlem, 7 december 2018.

4 Deelname aan/aanwezig bij

4.1 Manuela Kalsky

- Afscheidssymposium prof. dr. Wolfram Weisse als directeur van de Akademie der Weltreligionen, Universität Hamburg, 19 januari 2018.
- Bijeenkomst Internationale Vrouwendag, VU Amsterdam, 8 maart 2018.
- Afscheid Karin van den Broeke als preses van de Generale Synode PKN, Hydepark, Doorn, 9 maart 2018.
- Dialogeseder op uitnodiging van de Liberaal Joodse Gemeente, Amsterdam, 3 april 2018.
- Christelijk Sociaal Congres, Doorn, 29 augustus 2018.

4.2 Ellen Van Stichel

- Deelname aan pauselijke audiëntie met denktank Logia, met toespraak van Franciscus over maatschappelijke en publieke rol van christenen, Rome, 12 mei.
- Vergadering Overleg van Instituten, Konferentie Nederlandse Religieuzen (KNR), 's Hertogenbosch, 14 december.

5 Media

5.1 Manuela Kalsky

Interviews

- 'Schaatsen, een minimalistische, sobere sport. Echt protestants'. In: *Trouw*, Theologisch Elftal, 1 maart 2018.
- 'Hoe past religie in de samenleving?'. In: *Trouw*, Theologisch Elftal, 20 juli 2018.
- 'Je moet tot op zekere hoogte een vechtersmentaliteit hebben en een doorzetter zijn'. Interview in: G. Idema, E. Riemer, *De reli-ondernemer. Gids voor een heilzame business*. Heeswijk-Dinther: Berne Media 2018, 105-116.
- Interview 'Hoe meet je vloeibaarheid?'. In: *Tenachon. Themamagazine dialogisch leren* 38, juni 2018, 49-54.

Televisie en radio

- 'Ijspret'. Radio-interview met EO, 27 februari 2018.
- 'Wat zegt Maria Magdalena ons juist in deze tijd?'. Televisie-interview in *Jacobine op Zondag*, NCRV, 25 maart 2018.
- Radio-interview over 'Religie in Nederland' bij *Hello Radio*, Pakhuis de Zwijger, 11 april 2018.
- Gesprekken over thema's uit de bijbel, hemel en aarde; leven en sterven; schuld en vergeving; God en mens; de Bijbel; naastenliefde. In: *Jacobine en de Bijbel*, Televisieprogramma NCRV/KRO, 6 uitzendingen, 12 november-4 december 2018.

6 Academische activiteiten

6.1 Manuela Kalsky

Bijzondere leerstoel

Twee dagen per week bijzonder hoogleraar Edward Schillebeeckx-leerstoel voor Theologie en Samenleving, Faculteit der Godgeleerdheid, VU Amsterdam.

Conferenties en bijeenkomsten

- Paperpresentatie 'Connect the Differences! Innovative Tools and Methodologies for Practising Diversity', bij Research Colloquium Diversity in an Era of Polarization, VU Amsterdam, 2 februari 2018.
- Expertmeeting 'Connected World. Traditionele en virtuele verbindingen', VU Amsterdam, 28 maart 2018.
- Keynote lecture bij 10. Forum für Heil- und Religionspädagogik, 'Miteinander am Tisch – Tische als Ort sozialer Utopien', Siegburg, Duitsland, 16 mei 2018.
- Bijdrage aan symposium bij oratie prof. dr. Bert Roebben 'What if God were One of Us? Über die Theologizität der religiösen Bildung', Universität Bonn, Bonn, Duitsland, 8 juni 2018.

Promovendi

Manuela Kalsky begeleidde in 2017 zes promovendi:

- Nora Asrami: *Identiteitsontwikkeling van jongvolwassen moslims in Nederland*. Promotor met als copromotor dr. Welmoet Boender.
- Daan Oostveen: *Hermeneutische aspecten van multiple religious belonging*. Promotor samen met prof. dr. André van der Braak.

- Huub Purmer: *Meaning and Leadership in Emerging Communities*. Promotor samen met prof. dr. Joke van Saane en prof. dr. Maarten Verkerk (Maastricht/Eindhoven).
- Sin Ai Kim: *Theological Analysis of Gender Discrimination among Korean Women Missionaries*. Promotor samen met prof. dr. Nicola Slee (Queen's Foundation, Birmingham), met als copromotor dr. Miranda Klaver.
- Ineke Struijk: *'Wij wordt bepaald door waar we gaan.'* *Levensbeschouwingspedagogiek voor het openbare basisonderwijs over interlevensbeschouwelijk leren, diversiteit en identiteit*. Promotor samen met prof. dr. Bert Roebben (Universität Dortmund).
- Roel Vredenbregt: *Compassie als doorleefde cognitie. Nieuwe beoefeningen geïnspireerd door oude meditatie*.

Onderwijs

- Gastcollege Comeniusleergangen 'Flexibel geloven in complexe tijden', Utrecht, 7 februari 2018.
- Medewerking aan de VU Summer School 'Searching for Belonging' in het kader van de master Peace, Trauma, and Religion, 30 augustus 2018.
- Colleges over compassie en empathie voor Bildung Academie, CREA, Amsterdam, 10 en 12 september 2018.
- Begeleiding masterscriptie (Lisa Luijten) en bachelorscriptie (Nick Everts).
- Stagebegeleiding Juliejet Bakker.

Commissies e.d.

- Voorzitter Diversiteitscommissie Faculteit Religie en Theologie.
- Lid Universitaire Diversiteitscommissie VU.
- Lid organiserend comité Compassieprijs op de VU m.m.v. Karen Armstrong (uitreiking 29 november 2018).
- Lid promotiecommissie Demaine Solomons, promotor prof. dr. E. van der Borgh, promotie 5 maart 2018.

Curatoria

- Bijzondere leerstoel 'Bijbelse Theologie' (Monshouwerleerstoel), prof. dr. Joep Dubbink.
- Bijzondere leerstoel 'De kerk in de context van de islam', prof. dr. Bernhard Reitsma.
- Bijzondere leerstoel 'Queen's Chair in Feminist Practical Theology', prof. dr. Nicola Slee (VU in samenwerking met Queen's Foundation, Birmingham UK).

6.2 Ellen Van Stichel

Conferenties en bijeenkomsten

- Paperpresentatie 'Gift and Graciousness in the Economy: Wishful Thinking or Real Possibility? A Theological Perspective' voor expertseminarie n.a.v. emeritaat van Antoon Vandeveld (hoogleraar wijsbegeerte, KU Leuven), Leuven, 12 januari 2018.

- Paperpresentatie 'Love in the Public Sphere: Making a Difference against Indifference,' voor het internationaal congres van het netwerk *Catholic Theological Ethics in the World Church*, 'Building Bridges for the Future', Sarajevo, 26-30 juli 2018.
- Deelname aan inspiratietafel 'Religie en duurzame ontwikkeling', georganiseerd door Jan Jorrit Hasselaar en Centrum voor Religie en Duurzame Ontwikkeling, VU, Amsterdam, 4 juni 2018.
- Deelname aan het symposium 'Welke profetieën voor de economie? Een katholieke stem van Stichting Thomas More', Utrecht, 20 september 2018.

Overige activiteiten

- Vrijwillig wetenschappelijk medewerker KU Leuven.
- Gastonderzoeker Vrije Universiteit in het kader van de Schillebeeckx-leerstoel.

6.3 Jan Jorrit Hasselaar

Conferenties en bijeenkomsten

- Leiding inspiratietafel 'Religie en duurzame ontwikkeling', VU, 4 juni 2018.
- Deelname aan conferentie van Patriarch Bartholomeus, Athene, 5-8 juni 2018.

7 Lidmaatschappen en werkgroepen

7.1 Manuela Kalsky

- European Society for Intercultural Theology and Interreligious Studies (ESITIS).
- European Society of Women in Theological Research (ESWTR).
- American Academy of Religion (AAR).
- Landelijk onderzoeksnetwerk van het Expertisenetwerk gender en religie (IWFT).
- Werkgroep Overleg Instituten (WOI) van de Konferentie Nederlandse Religieuzen (KNR).
- Landelijk Projectenoverleg (LPO) van dominicaanse projecten.
- Interuniversitaire werkgroep 'Pluralisme en dialoog'.
- Halfjaarlijks Overleg Dominicuskerk, Amsterdam.

7.2 Ellen Van Stichel

- Lid Catholic Theological Ethics in the World Church Network.
- Lid denktank Logia.

7.3 Jan Jorrit Hasselaar

- Voorzitter werkgroep 'Ecologische Duurzaamheid' Raad van Kerken in Nederland.

8 Besturen, redacties en adviesgroepen

8.1 Manuela Kalsky

- International Advisory Board van het onderzoeksproject 'Religion und Dialog', Akademie der Weltreligionen, Universität Hamburg. Samen met em. prof. dr. Paul Knitter (Union Theological Seminary, New York), prof. dr. Perry Schmidt-Leukel (Münster), prof. dr. Reinhold Bernhardt (Basel) en prof. dr. Volker Küster (Mainz).

- Voorzitter bestuur Stichting Nieuw Wij.
- Vicevoorzitter bestuur European Project for Interreligious Learning (EPIL).
- Lid bestuur Stichting Bijbels Museum en de Stichting Cromhouthuizen, Amsterdam.

8.2 Ellen Van Stichel

- Lid redactieraad *Tijdschrift voor Geestelijk Leven*.
- Lid van Caritas Europe Theological Advisory Group.
- Lid Werkgroep Ethische vraagstukken van Beweging.net.

8.3 Jan Jorrit Hasselaar

- Kerkmeester Oud-Katholieke Parochie Amsterdam.
- Coördinator Amsterdam Centre for Religion & Sustainable Development (VU).